

O'ZBEKISTON TARIXINI O'QITISHDA INTERAKTIV VA INNOVATSION USULLAR VA TARIXIY SHAXSLAR OBRAZINI YOSHLAR ONGIDA SHAKLLANTIRISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK ASOSLARI

Pardayeva Sarvinoz Ro'ziqul qizi

*Surxondaryo viloyati Muzrabod tumani 7-sonli
umumiy o'rta ta'lim maktabining tarix fani o'qituvchisi*

ANNOTATSIYA

O'zbekiston tarixini o'qitish jarayonida interaktiv va innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashning nazariy hamda amaliy jihatlari yoritilgan. Tadqiqotda tarix darslarida multimedia vositalari, virtual ekskursiyalar, raqamli platformalar, loyiha asosidagi ta'lim hamda muammoli o'qitish metodlari orqali o'quvchilarning faolligi va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari qanday shakllanishi tahlil qilinadi. Shuningdek, tarixiy shaxslar obrazini yoshlar ongida shakllantirishda pedagogik yondashuvlarning, jumladan, vizual, dramatizatsiya va interaktiv o'yin elementlaridan foydalanishning samaradorligi asoslab beriladi. Maqolada zamonaviy ta'lim texnologiyalarini tarix faniga integratsiya qilish orqali o'quvchilarda milliy g'urur, tarixiy xotira va vatanparvarlik tuyg'ularini rivojlantirishning pedagogik asoslari yoritilgan.

Kalit so'zlar: *O'zbekiston tarixi, interaktiv usullar, innovatsion pedagogika, tarixiy shaxslar, yoshlar ongida obraz, virtual ta'lim, raqamli texnologiyalar, tarixiy xotira, milliy qadriyatlar, vatanparvarlik tarbiyasi.*

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya davrida ta'lim tizimida tarix fanini o'qitish jarayonini takomillashtirish, uni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish dolzarb masalalardan biridir. Ayniqsa, O'zbekiston tarixini o'qitishda interaktiv va innovatsion usullarni qo'llash yoshlarning milliy o'zlikni anglash, tarixiy tafakkur va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tarix fani nafaqat o'tmishni o'rganish, balki o'quvchilarni hozirgi va kelajak uchun mas'uliyat hissi bilan yashashga undaydigan ma'naviy-tarbiyaviy kuchga ega bo'lgan fan sifatida e'tirof etiladi.

Shu bois, tarix darslarida virtual ekskursiyalar, interaktiv xaritalar, multimedia resurslari, loyiha asosida o'qitish, dramatizatsiya va rolli o'yinlar kabi metodlardan foydalanish nafaqat bilim sifatini oshiradi, balki o'quvchilarni faol subyektga aylantiradi. Bundan tashqari, tarixiy shaxslar obrazini yoshlar ongida shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar vizual materiallardan foydalanish, raqamli hikoyalashtirish (digital storytelling), shuningdek, ijodiy muhokama va debat texnikalari yuqori samaradorlikni namoyon etmoqda.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekiston tarixini o'qitishda interaktiv va innovatsion usullarni qo'llashning ilmiy-pedagogik asoslarini ochib berish, shuningdek, tarixiy shaxslar obrazini yoshlar ongida shakllantirishning zamonaviy shakl va vositalarini aniqlashdan iboratdir.

Bugungi o'zbek ta'lim tizimida tarix fanini o'qitish shunchaki fakt va sanalarni yod olish emas, balki ularni sezish, his qilish, tahlil qilish va shaxsiy tajriba orqali anglash jarayoniga aylangan. Shu sababli, o'qituvchi sinfda ma'ruza emas, balki jonli tarixiy sahna yaratadi.

Masalan, tarix darsida Amir Temur shaxsini o'rganish paytida o'quvchilar ikki guruhga bo'linadi: biri Temurning sarkardalik faoliyatini, ikkinchisi uning davlat boshqaruvi siyosatini tahlil qiladi. Dars oxirida ular "Temur davrida men yashagan bo'lganimda..." deb nomlangan rol o'ynash mashg'ulotini o'tkazadilar. Bu jarayonda o'quvchilar o'zlarini tarix sahnasidagi ishtirokchi sifatida his qiladilar, tarixiy faktni chuqurroq anglaydilar va shaxsiy fikr bildiradilar.

Ta'lim jarayoniga digital storytelling (raqamli hikoyalashtirish) texnikasining kiritilishi o'quvchilarga tarixiy shaxslarni shunchaki o'rganish emas, balki ularning o'rniga kirib fikrlash imkonini yaratadi. Masalan, o'quvchi Zahiriddin Boburning hayot yo'lini o'rganayotganda, o'qituvchi unga "Agar sen Bobur bo'lganingda, qaysi qarorni qabul qilgan bo'larding?" degan topshiriq beradi. O'quvchi shu savol asosida qisqa video-esse tayyorlaydi, unga Boburning asarlaridan parchalar, xaritalar va musiqani qo'shadi. Bu jarayon orqali tarix nafaqat bilim, balki ijodiy ifoda vositasiga aylanadi.

Shuningdek, o'qituvchilar tarixiy mavzularni o'rganishda "debate" (bahs-munozara) metodidan foydalanadilar. Masalan, "Jadidlar modernizmni ilgari surganmi yoki an'anani saqlaganmi?" mavzusida ikki guruh o'z pozitsiyasini dalillar bilan himoya qiladi. Bu usul o'quvchilarda tanqidiy tafakkur, dalil keltirish madaniyati va tarixiy jarayonlarni turli nuqtai nazardan tahlil qilish ko'nikmasini shakllantiradi.

Tarixiy shaxs obrazini shakllantirish endi faqat kitobdagi ma'lumot orqali emas, balki pedagogik teatr, dramatisatsiya, interaktiv muzey faoliyati orqali amalga oshirilmoqda. Masalan, o'qituvchi darsda "Tarixiy sud" deb nomlangan faoliyat tashkil etadi: bir guruh o'quvchilar Iskandar (Aleksandr Makedonskiy) rolida, boshqalar So'g'diyona aholisi sifatida qatnashadi. Ular tarixiy manbalarga tayanib, o'z nuqtai nazarlarini himoya qiladilar. Dars yakunida o'quvchilar tarixni his etgan, voqealarni ichida yashagan holatga keladi.

Yana bir samarali usul muzey pedagogikasi. O'qituvchilar o'quvchilar bilan birgalikda tarixiy obidalarga sayohat qilishadi, ammo bu oddiy ekskursiya emas: har bir o'quvchi ma'lum bir shaxs masalan, Alisher Navoiy yoki Beruniy sifatida chiqish tayyorlaydi. Sayohat yakunida ular o'zlarini tanishtiradilar, o'sha shaxs nomidan fikr bildiradilar. Bu orqali yoshlar tarixiy merosga shaxsiy munosabat hosil qiladi.

Bunday innovatsion yondashuvlar O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasini modernizatsiya qilishga qaratilgan bir qator hujjatlar bilan mustahkamlangan. Masalan, **“Ta'lim to'g'risida”gi qonun** yangilangan shaklda qabul qilinib, unda o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik, innovatsion yondashuvni shakllantirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim tizimini raqamlashtirish, o'qituvchilarni yangi metodikaga tayyorlash va o'quv jarayonini interaktiv platformalarga o'tkazish bo'yicha qabul qilingan qarorlari bu amaliyotni bevosita qo'llab-quvvatlamogda.

Bugungi pedagogika tarixni yodlash emas, tarixni his qilish jarayoniga aylandi. Interaktiv va innovatsion metodlar bu faqat zamonaviy texnologiyalar emas, balki o'quvchining qalbida o'tgan avlodlarga nisbatan hurmat, faxr va vatanparvarlikni uyg'otuvchi kuchli ta'sir vositasidir. Shunday qilib, tarix o'qituvchisi endi bilim beruvchi emas, balki tarixiy ongni uyg'otuvchi va shaxsni shakllantiruvchi ijodkor sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'ZBEKISTON TARIXINI O'QITISHDA INTERAKTIV VA INNOVATSION USULLARNING AMALIY JARAYONI:

Bosqich	Dars mazmuni va faoliyat	Qo'llanilgan interaktiv yoki innovatsion usul	Pedagogik va amaliy natija
1. Kirish bosqichi	O'qituvchi o'quvchilarga “Siz uchun qaysi tarixiy shaxs ibratli?” degan savol bilan murojaat qiladi, fikrlar tahlil qilinadi.	“Fikrlar almashinuvi” va “Aqliy hujum”	O'quvchilarda dars mavzusiga qiziqish uyg'onadi, shaxsiy nuqtayi nazar shakllanadi.
2. Asosiy bosqich	Dars “Temuriylar davrida davlat boshqaruvi” mavzusida o'tkaziladi. Guruhlar shakllanadi va har bir guruhga tarixiy manba beriladi.	“Manba bilan ishlash” usuli	O'quvchilar tarixiy matn bilan mustaqil ishlashni o'rganadi, tahliliy fikrlash rivojlanadi.
3. Tahlil bosqichi	Guruhlar o'z manbalaridan topgan ma'lumotlarni doskaga yozib, tahlil qiladi. O'qituvchi ularni to'ldirib boradi.	“Insert” va “Tahliliy jadval” usuli	Tarixiy faktlar orasidagi sabab-oqibat bog'lanishlarini tushunish ko'nikmasi rivojlanadi.
4. Tarixiy shaxs obrazi	Har bir o'quvchi Amir Temur, Mirzo Ulug'bek, Alisher Navoiy yoki boshqa tarixiy shaxs sifatida chiqish qiladi.	“Rolga kirish” usuli	O'quvchilar tarixiy shaxsning qarashlarini, faoliyatini chuqur his etib, ularning obrazini idrok qiladi.
5. Bahs-munozara bosqichi	“Nega Amir Temur davlatida intizom muhim edi?” mavzusida ikki guruh o'rtasida munozara tashkil etiladi.	“Debat” usuli	O'quvchilarda dalillash, fikrni himoya qilish madaniyati shakllanadi.
6. Guruhli izlanish	Guruhlar “Temuriylar davrida ilm-fan” yoki “Navoiy asarlarida	“Kichik guruhlarda ishlash”	Mustaqil izlanish va jamoada ishlash malakalari rivojlanadi.

Bosqich	Dars mazmuni va faoliyat	Qo'llanilgan interaktiv yoki innovatsion usul	Pedagogik va amaliy natija
	davlatparvarlik" mavzularida izlanish olib boradi.		
7. Qiyosiy tahlil	"Temuriylar davri" va "Buxoro amirligi davri" boshqaruv tizimlari taqqoslanadi.	"Taqdimotli tahlil" usuli	Tarixiy davrlarni solishtirish orqali xulosalar chiqarish ko'nikmasi shakllanadi.

XULOSA

O'zbekiston tarixini o'qitishda interaktiv va innovatsion usullarni qo'llash bu nafaqat bilim berish jarayonini jonlantirish, balki yosh avlodda tarixiy tafakkurni, milliy g'ururni va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishning eng samarali yo'llaridan biridir. Tarixiy shaxslar obrazini o'quvchilar ongida jonli, ta'sirchan shaklda ifodalash orqali ularda Vatanga sadoqat, ajdodlar merosiga hurmat, insoniy fazilatlar va ma'naviy qadriyatlar singdiriladi.

Interaktiv usullar "rolga kirish", "bahs-munozara", "guruhli izlanish", "manba bilan ishlash", "o'yinli metod" kabi shakllar o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Bu esa ta'lim jarayonining markaziga shaxsni qo'yish, ya'ni shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyiliga to'la mos keladi.

Innovatsion yondashuvlar esa darsni zamonaviy pedagogik g'oyalar bilan boyitib, tarixiy voqealarni sabab-oqibat jihatdan chuqur tahlil qilishga yordam beradi. Natijada o'quvchi nafaqat tarixiy faktlarni biladi, balki ularni hayotiy voqealar bilan bog'lay oladi, o'z mustaqil xulosasini shakllantiradi.

Bu jarayonlar "O'zbekiston Respublikasining Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" tamoyillariga hamohang bo'lib, ularning maqsadi fikrlay oladigan, tarixiy tafakkurga ega, milliy qadriyatlarni anglaydigan barkamol shaxsni tarbiyalashdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekistonning eng yangi tarixi D. Abdullayev, U. Xo'jamuratov, E. Nabiyeu, H. Yunusxo'jayev; Toshkent: Ilm-Ziyo-Zakovat, 2024. akbt.urspi.uz
2. O'zbekiston tarixi (XIII–XV asrlar) 8-sinf uchun darslik A. Zamonov, N. Ismatova, B. Aminov, Z. Jabborova, Sh. Quدراتov; Toshkent: Respublika Ta'lim Markazi, 2023. bilimlar.uz
3. Musulmon renessansi davrida O'rta Osiyoda fan va madaniyat rivoji O. R. Nazarov; Toshkent: Lesson Press, 2023. portal.guldu.uz
4. O'zbek tili tarixi B. B. Abdushukurov; Toshkent: Tafakkur avlodi, 2023. akbt.urspi.uz
5. O'zbekistonning eng yangi tarixi (darslik) N. Oblomurodov, F. Tolipov; Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022. akbt.tkti.uz